

NÉHÁNY ÉSZREVÉTEL A LEVÉLTÁROSOK ORSZÁGOS ÖSSZEJÖVETELE KAPCSÁN

A szabadkai levéltár küldötteként volt szerencsém részt venni a levéltárosok nyolcadik országos értekezletén, amelyet Prištinában a tartományi képviselő-testület impozáns dísztermében tartottak október 12-étől 15-éig.

A tízórás út fáradalmát a kosovói székhely keleties hangulata, vendégszeretete, történelmi nevezetessége feledtette. Történelem ebben a tartományban úgymond minden. Elég csak megemlíteni Raškát, Gračanicát, Visoki Dečanit, a peći püspökséget, a kosovói ütközetet. Tehát nem véletlen, amiért éppen Prištinában tartották meg az értekezletet, ahol a résztvevőket kiállításra, valamint színvonalas hangversenyre vitték a vendéglátók. Majd az összejövétel a 4. napon feledhetetlen kosovói körutazással zárult. Egyszóval a szervezők minden tőlük telhetőt megtettek, hacsak azt nem rójuk fel, hogy a szimultán fordítást nem oldották meg, amelynek hiánya különösen a szlovén nyelvű beszámolók alkalmával volt érezhető.

Milyen munkaprogrammal dolgozott a kongresszus? — A sokrétű bizottsági és egyéb tevékenység mellett jelentősek voltak az előterjesztett beszámolók.

Dr. Miloš Milošević, a levéltárosok országos szövetségének újdonsült elnöke szuggesztív erővel magyarázta a tennivalókat és tulajdonképpen néhány évre előre meghatározta levéltáraink irányvonalát: hogy egységes útkereséssel, az állagok rendszerezésével, nyilvántartásával és megőrzésével, szorosabb együttműködéssel lendíthetjük fel méginkább a történelem e fontos segédtudományát.

Života Anić felvázolta levéltári szolgálatunk eddigi történetét, amely tulajdonképpen négy korszakot ölel fel: az első időszak 1918-ig terjed. A második 1918-tól 1941-ig; a harmadik, forradalmunk idejére tehető; a negyedik fejlődési korszakot pedig napjaink levéltári szolgálata alkotja.

A múltban nagyon sok értékes dokumentum megsemmisült, de a levéltári anyag védelmezéséről hozott törvény (1950) fordulópontot jelent

minden jugoszláv levéltári intézmény munkájában. Života Anić a továbbiakban megállapítja, hogy eddig általában egységes fejlődési rendszert építettünk ki, elméleti síkon is sikerült közös nevezőre jutni. A levéltári anyag ma már hozzáférhető bármely profilú kutató számára.

Dr. Krešimir Németh professor a levéltári anyag szakmailag egységes feldolgozását szorgalmazza. Elmélyülő alaposággal elemzi a jövő levéltárát, ahol az automatizáció nem zárhatja ki magát az embert.

A gépesítés elkerülhetetlen a mind nagyobb méretet öltő levéltári anyag szakmai feldolgozásában, azonban az ember élettapasztalata, intuíciója, azaz ösztönös megérzése, egyáltalán jelenléte ez ideig még helyettesíthetetlen. Az ismert zágrábi professzor végezetül egy egységes és korszerű levéltári hálózat kialakításának lehetőségeit taglalta.

Levéltáraink meghatározott terv és program szerint működnek. *Dragan Čirović*, belgrádi levéltáros „Tervezés a jugoszláv levéltárakban” címmel tartott értekezést. Már a múlt évi cavtati értekező is rámutatott levéltáraink egységesebb tervezési programjának kidolgozására. Ha figyelembe vesszük levéltáraink háború előtti állapotát és fejlettségi fokát, bizony ma már minden téren óriási fejlődés észlelhető.

Kiépítettük a levéltári szolgálatot, és jelenleg ennek összehangolásán dolgozunk. A tervezést és tervteljesítést összetett tényezők határozzák meg (munkakörülmények, szakemberek létszáma, helyiségek állapota stb.). Ennek ellenére az összhang megteremtésén kell dolgoznunk a metodológia terén is. Az ankétozott 31 levéltár 77,5%-ban hasonló véleményen van, sőt 34 levéltár 85%-a egységes dokumentáció meghonosítását óhajtja.

Marija Oblak-Čarni és *Emma Umek* közös munkája a jugoszláv levéltári hálózat felépítését vázolja, és utal a törvényes előírásokra. Szerteágazó területen működnek levéltáraink, de állandóan szem előtt kell tartaniuk néhány alapvető feladatot: az irattári és a levéltári anyag védelmezését, az okiratok rendezését, feldolgozását és megóvását, végül pedig az adatok szolgáltatását.

Az utóbbi feladata különösen jelentős múltunk felkutatásában.

A levéltári munka megszervezésére kihatással van a levéltári anyag minősége és mennyisége is. Ezért észlelhető különbség egyes köztársasági és tartományi levéltárak munkaszervezésében. A szerzők továbbá aprólékosan elemezték az egyes köztársaságok levéltárának munkamódszerét. Gyakran szakmailag eltérnek a vélemények, főleg a korábbi anyag feldolgozása tekintetében. Hasonló helyzettel találkozunk a tartományainkban is. Tehát tulajdonképpen ahány levéltár, annyiféle egyéni vélemény.

A levéltári anyag feldolgozását általában a legképzettebb szakemberek végzik országszerte.

A szerzők végezetül felvázolták a levéltári dolgozók iskolai végzettségének kérdését is.

Bogdan Lakić, a Szerbiai Levéltár jeles szakembere, a levéltárosok továbbképzését elsődleges fontosságúnak tartja. Szerinte előkészületeket kellene tenni levéltári középiskolák és egyetemek megnyitására. Egy egységes továbbképző politikával olyan tudományos dolgozókkal gazdagodnánk, akik szakmájuk bármely területén megbízhatóan tevékenykednének. Ez annál is inkább lényeges, mivel olyan segédtudományról van szó, amely meglehetősen „teljes embert” követel.

A továbbiakban Lakić kitért levéltárosaink külföldi kutatására. Bizony még mindig észlelhető a tervszerűtlen és szervezetlen kutatás. Így aztán nemegyszer fordul elő, hogy egyazon állag kutatásán egyidőben dolgozik több levéltárunk, holott ez egységes szervezéssel elkerülhető lenne. Ezért indítványozza a külföldi kutatás megszervezésének összehangolását.

A Vajdasági Levéltár szakembere *Mr. Sredoje Lalić* a levéltárról, mint tudományos intézmény kérdéséről beszélt, amely azonban még jogi szempontból nem oldódott meg egységesen az ország területén. Levéltáraink a mai feltételeknek megfelelően joggal tölthetik be tudományos hivatásukat.

Különös érdeklődéssel kísérte a hallgatóság *Dr. Miloš Milošević* színes beszámolóját a levéltárosok washingtoni világkongresszusáról, amelyet ez év augusztusában tartottak meg. Különösen érdekesnek ígérkezik a jövő évi olaszországi összejövetel, ahol előterjesztik a restitúció kérdését. Hiszen a visszaszámaztatás problémája mind ez ideig megoldatlan kérdés a világon.

Tovább is válogathatnánk a színvonalas beszámolók közül, de e sorok íróját igazán a török levéltári anyag ránk vonatkozó részének felkutatása tartotta izgalomban. Tulajdonképpen miről is van szó?

Csodálatra méltó a Kosovói Levéltár Európa szerzte végzett szívós kutató munkája. Mégis különös megkülönböztetéssel viseltetnek a török levéltárak iránt, hiszen az itt fellelt Kosovót érintő adatok szinte kivétel nélkül történelmük legsötétebb korszakát idézik.

Ilijas Redžanak, a Kosovói Levéltár lelkes turkológusát az a megtiszteltetés érte, hogy a közelmúltban is másfél hónapig kutathatott a konstantinápolyi levéltárakban, mint ahogyan pillanatnyilag is ott búvárkodik szűkebb hazája adatai iránt. Bizony ez nem lényegtelen, ha abból a tényből indulunk ki, hogy pl. az egyik macedóniai levéltár orientalistájának még egyszer sem sikerült Törökországban kutatnia, holott Szkopjében már tizenöt éve csak török defterek regesztáin munkálkodik. Sorolhatnánk a példákat ezzel a nagyon érzékeny ponttal kapcsolatban. Tudniillik arról van szó, hogy Törökország még mindig szigorú mércék alapján engedélyezi külföldi személyek részére a levéltári kutatást. Egyes

keletkutatók nézete szerint talán ezt részben objektív okokból is teszi, hiszen jó néhány török levéltár rendezetlen.

Ennek ellenére az ízig-vérig levéltáros Fekete Lajosnak sikerült a legnevezetesebb török levéltárakat felkutatnia. Évekig bogozgatta ott az oszmán-török nyelv bonyolult írásjeleit, és nagyon sok értékes dokumentumot sikerült megfejtenie, amely tudtommal feldolgozás szakaszában van (?). A Fekete Lajos által felkutatott adatok talán a Vajdaság török korszakának felkutatása szempontjából is döntő fontosságúak lehetnek.

De nemcsak északi szomszédaink sikereire támaszkodhatnánk, hanem pl. a szkopjei, bitolyi, szarajevói levéltárak orientalisztikai állagának felkutatásakor meggyőződésem szerint rendkívüli adatok birtokába juthatnánk szűkebb hazánk középkoráról. Nem utolsósorban jelentős adatokkal szolgálhatna a szarajevói Orientalisztikai Intézmény is. Ezt alátámasztja az a kapcsolat is, amelyet ebben az ügyben az említett intézmények orientalistáival kötöttem a kongresszus idején.

A szkopjei turkológus pl. elmondta, hogy csak Szabadkának kifizetődne pénzelnie egy szakembert, aki ott Szkopjében szabadkai vonatkozású adatok után kutatna a török defterekben. Az említett szkopjei levéltáros tovább elmondta magáról, hogy már 14 éve csak a török deftereken dolgozik, és bizony többször találkozott szabadkai vonatkozású adatokkal. Egyébként a defterek feldolgozását a 15. század végétől kezdte.

Hasonlóan vélekednek az Orientalisztikai Intézet szakemberei, sőt a bitolyi levéltár is, tudtommal, Budát és környékét ábrázoló török térkép birtokosa, de ki tudja, milyen drága dokumentumoké még. Mindez természetesen jó néhány évi alapos kutatást igényel, a végső összegezés hozhatná meg a kívánt eredményt. Gyötrelmesen lassú munka lenne tehát felkutatni a Vajdasággal kapcsolatos török okmányokat. Meggyőződésem, hogy rendszeres kutatómunkát e területen csakis vajdasági szinten végezhetnénk. A végső következtetések bizonyára tisztább választ adnának szűkebb hazánk középkorára vonatkozólag.

A levéltárosok országos értekezletén elhangzott egy nagyon értékes megjegyzés. Tudniillik levéltárosaink egy-egy külföldi kutatása alkalmával számtalanszor előfordult, hogy közönnyel vette országunk egyes területére vonatkozó fontos okmányok adatait (fénymásolat készítésének, szignatúra feljegyzésének elmulasztása). Legtöbbször szűkebb környezete felkutatásán dolgozott, és érthetetlenül elmulasztotta más levéltárunk munkájának megkönnyebbítését. Vagy pedig olyan eset is előfordult a múltban, hogy egy levéltár elmulasztotta átadni a másiknak a külföldön összegyűjtött adatokat. Mindezek a mulasztások természetesen a jövőben nem fordulhatnak elő. A külföldi kutatás országos érdek, és egységes megoldásra vár. Így aztán a további levéltári kutatás mind érdekfeszítőbbé válhatna, hiszen minden nap az újabb adattal gazdagodhatna.